

УДК 374.7(493)

Юлія Закаулова

НЕПЕРЕРВНЕ НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНОГО ФАХІВЦЯ В БЕЛЬГІЇ

Одне з положень Болонської декларації, яке розглядали на саміті у Празі у 2001 р., стосується неперервної освіти (англ. – continuing education) як невід’ємної складової процесу ефективної підготовки сучасного фахівця. Навчання впродовж усього життя відображене в усіх аспектах системи вищої професійної освіти [10]. Це тривалий пізнавальний процес, під час якого освоюють професійні знання, формують і розвивають навички та вміння (досягають відповідного рівня компетентності), підвищують уже набуту кваліфікацію для подальшого застосування її у трудовій професійній діяльності та швидшого освоєння особливостей нової соціально-культурної дійсності. Цей тип освіти ґрунтується на власній ініціативі, на бажанні поглибити теоретичну та розширити практичну базу, на індивідуальній потребі у професійному навчанні та підготовці. Неперервне навчання вимагає постійної самоперевірки, моніторингу власного поступу, цілеспрямованості, здатності шукати та самостійно засвоювати значні об’єми складної інформації та вміти правильно її використовувати: “У контексті навчання упродовж усього життя провідне місце у навчальному процесі переходить від викладача до учня. У зв’язку з цим передбачається перегляд стандартів цього типу в бік регулювання досягнень тих, хто навчається” [1, с. 208].

Питання неперервності освіти є предметом досліджень низки вітчизняних науковців, серед яких Н. Ничкало, Н. Авшенюк, М. Лещенко, О. Огієнко, Н. Мукан, О. Фучила, Н. Бідюк, С. Сисоєва та ін. Особливої актуальності питання організації неперервного навчання набуває у контексті розвитку професійної компетентності як не-

від'ємної складової процесу підготовки кваліфікованого фахівця. Метою нашого дослідження є визначення змісту та ролі неперервного навчання у контексті розвитку системи професійної освіти Бельгії як інституту для набуття й удосконалення професійної компетентності. Визначення такої мети зумовлене необхідністю вивчення зарубіжного досвіду організації системи професійної освіти з акцентом на її значущому компоненті – освіті дорослих задля оптимізації національної освітньої системи, оскільки у межах системи професійної освіти дорослих України усе гостріше постає питання перепідготовки й перекваліфікації працівників, які потребують підвищення рівня компетентності для здійснення ефективної трудової діяльності в умовах глобалізації й інтелектуалізації суспільства.

Щодо вітчизняного наукового досвіду вивчення феномена компетентності вважаємо за доцільне виокремити таких дослідників, як М. Головань, Н. Перевознюк, О. Ніколаєв, В. Барко, Т. Свірчук (основні складові компетенції та компетентності у професійно-педагогічній галузі), Ю. Матвієнко (психолого-педагогічна компетентність), І. Кубенко (розвиток професійної компетентності загалом) та ін.

Для розуміння змісту неперервної освіти Бельгії варто проаналізувати роботу інституцій, відповідальних за забезпечення курсів неперервного навчання у Фландрії та Валлонії, беручи до уваги складну федеральну структуру Бельгії, що безпосередньо впливає на особливості організації освітньої системи країни, а саме поділ держави на три мовні регіони та наявність фланомовної, франкомовної й німецькомовної спільнот, під егідою яких знаходяться питання формування освітнього сектора.

Проблема організації неперервної освіти для дорослої частини населення повсякчас залишається ключовою для всіх трьох спільнот, оскільки воно асоціюється з високим рівнем культурної освіченості, значущістю національної приналежності, прагненням до самоосвіти та самоконтролю, що формує внутрішню професійну культуру людини, забезпечує загальний доступ до недорогих освітніх послуг, які здійснюватимуться завдяки фінансовій підтримці уряду.

Отже, 31 березня 2003 р. у межах фланомовної спільноти Бельгії розпочала роботу Інформаційна служба з питань професійної підготовки (англ. – Training and Alignment Information Service), яка координує забезпечення освітніх послуг для дорослої частини населення регіону. Основними її партнерами є Агентство професійної підготовки та зайнятості у Фландрії (англ. – Flemish Employment and Vocational Training Agency), Інститут для приватних підприємців у Фландрії (англ. –

Flemish Institute for the Self-Employed), Центр підтримки та соціально-культурної роботи (англ. – Support Center for Socio-Cultural Work) [8]. Сумісні проекти цих служб на регіональному рівні спрямовані на впровадження консультативного апарату з питань логістики, фінансування, обміну між викладацьким складом, повідомлення щодо змісту навчальних курсів, створення комфортного навчального середовища.

Основним завданням Уряду Фландрії є створення прийнятних умов для функціонування неперервної освіти на її території. Наявність перехідних навчальних програм між курсами у вищій професійній школі та в університеті, визнання спеціальності, здобутої за кордоном, дистанційне навчання, комп'ютеризація та інтелектуалізація освітнього сектора, вечірня форма навчання, програми мобільності, можливість поєднувати навчання і трудову діяльність – усе це свідчить про комфортні умови для дорослої людини, яка бажає розвивати набуті компетентності [5].

Цікавою формою неперервного навчання є *відкрите дистанційне навчання* (англ. – open distance education): “Однією з прогресивних форм навчання, що здатна забезпечити систему підготовки та безперервної підтримки високого кваліфікаційного рівня спеціалістів, може стати дистанційна, яка відповідає логіці інноваційного розвитку суспільства в інтересах кожної людини” [2, с. 2]. Завдяки спільним зусиллям Ради Фландрії з питань міжуніверситетської співпраці та Відкритого університету в Нідерландах студенти, які навчаються у вищих навчальних закладах Фландрії, можуть навчатися у шести фламандських навчальних центрах та ознайомитися з навчальними програмами вищих навчальних закладів Нідерландів [6].

Останнім часом у Бельгії усе частіше практикують дуальне навчання, що передбачає проходження докладного академічного курсу навчання та відповідної трудової діяльності. Робота, яку студент виконує, працюючи на підприємстві, зараховується як елемент дипломної роботи. Окрім цього, студент зобов'язаний скласти лише незначну кількість тестів. Отже, навчаючись в університеті, студент здобуває достатню кваліфікацію, щоб одночасно розпочати роботу за спеціальністю: процес моніторингу успішності студента передбачає акцент на фактично сформованих навичках і здатності останнього успішно застосовувати їх під час навчання та робочого процесу [7].

Керуючись принципом “кожен талант має значення” [4, с. 5], уряд Фландрії затвердив План дій, який передбачав визначення, розвиток і адекватне використання компетентностей студентів, працівників, а також тих, хто на даний час знаходиться у стані пошуку роботи

(англ. – Competence Agenda). Цей документ вимагає від працівників, роботодавців, соціальних партнерів, представників промислового й освітнього секторів злагодженої діяльності, спрямованої на забезпечення неперервного професійного навчання і фахової підготовки та створення робочих місць для населення. Серед основних положень документа визначаємо такі: осмислений вибір навчального напрямку як основи для подальшого кар'єрного зростання; розвиток компетентності шляхом поєднання навчання і трудової діяльності у межах однієї чи кількох професій із наголосом на практичному компоненті навчальної програми, який передбачає оволодіння переліком професійних компетентностей в умовах праці; стимулювання навчання у підприємницькому секторі як невід'ємної складової сучасної моделі фахівця; підвищення кваліфікації працівника й акредитація навчання; застосування стратегії компетентнісного зростання фахівця на підприємствах; гарантоване забезпечення робочими місцями працівників будь-якого віку впродовж життєвого трудового циклу; створення стимулів для працівників для продовження освіти після завершення вищої професійної та університетської освіти; забезпечення умов для перекваліфікації у разі зміни працівником трудового напрямку.

Стосовно питання освіти дорослих у франкомовній спільноті Бельгії слід виділити декілька організацій, що функціонують на регіональному рівні [9]: служба зайнятості та фахової підготовки Валлонського регіону (англ. – Walloon vocational training and employment office); Французький Інститут фахової підготовки у Брюсселі (англ. – French vocational training institute of Brussels); Валлонський Інститут фахового навчання для підприємців у секторі малого та середнього бізнесу (англ. – Walloon Institute for block release training and self-employed operators and small and middle-sized enterprises); курси соціального розвитку (англ. – Social advancement courses); організації неперервної освіти (англ. – ongoing education organizations).

Служба зайнятості та фахової підготовки Валлонського регіону, заснована 16 грудня 1988 р., організовує курси фахового навчання у сферах промисловості та надання послуг для студентів різних рівнів підготовки. Окрім цього, служба співпрацює з численними організаціями, що пропонують програми індивідуальної професійної підготовки у межах організації, програми професійного навчання, розроблені спільно з підприємством, що потребує працівників із відповідною підготовкою, програми групової професійної підготовки. Провідна мета Служби – підняти рівень індивідуальної зайнятості.

Французький Інститут фахової підготовки у Брюсселі проводить фахове навчання у 6 галузях, а саме: технічна та промислова спеціалізація; соціальні послуги; інформаційні технології та менеджмент; керівництво та соціальна підтримка; навчання всередині компанії; самоосвіта та дистанційне навчання. Також Інститут сприяє проведенню курсів підвищення кваліфікації й організовує курси фахової підготовки для громадян з особливими потребами у Брюсселі й регіоні [9].

Валлонський Інститут фахового навчання для підприємців у секторі малого та середнього бізнесу (англ. – Walloon Institute for block release training and self-employed operators and small and middle-sized enterprises) спрямовує свою діяльність на задоволення вимог ринку зайнятості, забезпечуючи фахову інтеграцію. Його основні функції коротко можна охарактеризувати так: проведення фахової підготовки, що включає практичні семінари, підготовку роботодавців та співпраця з центрами фахового навчання (затвердження, координування, фінансування, педагогічна оцінка тощо); проведення продовженої фахової підготовки для підприємців і підприємств малого й середнього бізнесу з допомогою центрів фахового навчання; моніторинг практичного навчання у секторі промисловості; створення сумісних товариств з установами, що надають професійне консультування й підтримку підприємствам малого та середнього бізнесу.

Також серед завдань Інституту слід згадати створення функціональної структури, яка займається фаховою підготовкою у Валлонському регіоні, з урахуванням потреб населення, проведенням систематичного моніторингу програм і координуванням роботи підприємств. Навчальні програми призначені для студентів і дорослих, які бажають вивчити або поглибити свої знання, підвищити кваліфікацію [3].

Фахова підготовка у сфері управління бізнесом розрахована на кваліфікованих працівників виробничої, інтелектуальної чи комерційної галузі, які бажають покращити свої навички та вміння, що допоможе професійно керувати власною справою. Продовжене фахове навчання призначене для приватних підприємців і менеджерів. Навчальні програми передбачають проведення семінарів як форми підвищення кваліфікації та професійних тренінгів, які дозволяють систематично удосконалювати технічні й управлінські вміння. Курси перепідготовки надають вичерпну інформацію про ситуацію на ринку підприємств малого та середнього бізнесу, про розвиток підприємницького сектора з урахуванням особливостей розвитку технологічної, економічної та управлінської сфери.

Окреме місце у системі освіти дорослих у франкомовній спільноті займають курси соціального розвитку [6]. Навчальні програми курсів ґрунтуються на фаховому спрямуванні студента. У межах системи вищої освіти навчання передбачає короткотривалі курси (англ. – short-type higher education) та довготривалі курси вищої освіти (англ. – long-type higher education). За організацію роботи та систематизацію курсів соціального розвитку відповідають Рада з питань вищої освіти (англ. – the Higher Council) та Консультативний Комітет (англ. – Consultation Committee). Коло питань, якими займається Рада, охоплює визначення рівня підготовки, яку працівники можуть здобути, навчаючись на курсах, відповідно до кваліфікації, якою вони володіють, а також забезпечення необхідного рівня навчання, яке б задовольняло соціально-економічні й культурні потреби населення. Комітет займається виключно питаннями відповідності навчального курсу і фахового напрямку.

Міністерство освіти франкомовної спільноти всіляко сприяє розвитку неперервної освіти, виділяє необхідні кошти на організування та функціонування відповідних організацій, підтримує роботу приблизно 700 благодійних асоціацій, які займаються забезпеченням неперервної освіти. Окрім цього, на теренах Валлонського регіону функціонують 180 Центрів розвитку творчості (англ. – Expression and Creativity Centers).

Починаючи з 2005 р., уряд франкомовної спільноти ухвалив низку заходів, відомих під назвою “Пріоритетні дії для покращення майбутнього Валлонії” [4, с. 6], спрямованих на удосконалення економіки Валлонського регіону. Ключовим пунктом документа є розвиток професійної компетентності у сфері зайнятості. Розроблено низку навчальних курсів, основною метою яких є розвиток навичок володіння іноземними мовами, а також опанування комп’ютерних технологій. Особлива увага у Брюссельському двомовному регіоні приділяється питанням забезпечення неперервного навчання для тих працівників, які потребують перекваліфікації чи володіють недостатнім обсягом професійної компетентності. Визначено компетентнісні профілі, які дозволяють розробляти навчальні програми з урахуванням найменших потреб із боку потенційного користувача окремо для представників кожної професії, виходячи з переліку кваліфікаційних характеристик, необхідних для здійснення відповідної трудової діяльності. Під компетентнісним профілем розуміємо перелік знань, навичок і вмінь (компетентностей), необхідних для успішного здійснення трудової діяльності. Їх застосовують для оцінки рівня компетентності потенційного працівника з метою визначення заходів, які можна вжи-

ти для підвищення цього рівня. Такі компетентнісні профілі вдосконалюють функціонування служби зайнятості, яка розмежовує потенційних працівників згідно з короткостроковими чи довгостроковими навчальними програмами з огляду на їхній рівень компетентності відповідно до вимог обраної ними посади. Також, вищезгадані профілі варто застосовувати при реструктуруванні діяльності підприємства, що може бути викликана ринковими змінами. У такій ситуації персонал потребує перекваліфікації чи підвищення кваліфікації.

Останнім часом у Бельгії все більше уваги приділяють професійно-технічній освіті та підготовці (англ. – apprenticeship training). У Фландрії, наприклад, молодь може обирати між навчанням у навчальному закладі (зазвичай, це стосується 12-13 класів навчання у школі) та роботою на підприємстві, що становить 28 годин щотижнево. Уряд франкомовної спільноти затвердив статус “учня” або того, хто навчається у межах професійно-технічної освіти, і планує видавати диплом про закінчену середню освіту, який дає випускникові право продовжувати навчання у системі освіти дорослих, успішно поєднуючи навчання з трудовою діяльністю.

У системі неперервної освіти Бельгії виділяємо три типи освіти: загальна освіта дорослих, соціокультурна освіта дорослих і фахова освіта дорослих. Згідно з законом Фландрії про освіту дорослих від 2007 року, місія неперервної освіти полягає: у забезпеченні освітніх послуг для кожної дорослої людини, яка прагне розвивати свою компетентність, самовдосконалюватися у межах обраної спеціальності; у гарантованій видачі диплому або сертифікату про проходження навчального курсу в межах неперервної освіти; у дозволі особам, які з певних причин не мали можливості вчасно завершити навчання, здобути кваліфікацію і забезпечити для них робочі місця; у затвердженні дипломів чи сертифікатів про попередньо набуту кваліфікацію та рівень компетентності; у підвищенні якості освітніх послуг сектора освіти дорослих і забезпеченні прозорості щодо функціонування ринку праці.

Отже, функція неперервної освіти, яка спрямована на розвиток особистості як активного члена суспільства, суб'єкта трудової діяльності, який здатен самореалізуватися, полягає у виявленні й задоволенні потреб держави, яка вимагає присутності кваліфікованих трудових та інтелектуальних кадрів для підкріплення активної позиції країни на міжнародному ринку праці [3].

Неперервна освіта є логічним продовженням здобуття та вдосконалення професійних навичок і вмінь, необхідних для успішного само-

розвитку спеціаліста, таким чином, провідним завданням організацій, які забезпечують цей тип освіти, є збереження соціально-культурних засад у процесі навчання з метою виховання не лише кваліфікованого фахівця, а й соціально орієнтованої особистості, громадянина, який усвідомлює і поважає інтереси й потреби держави.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень вважаємо вивчення організації педагогічної освіти дорослих Бельгії й особливостей організації навчальних програм провідних навчальних закладів, які займаються забезпеченням неперервної освіти.

1. *Десятов Т. М.* Тенденції розвитку неперервної освіти в країнах Східної Європи (друга половина ХХ сторіччя) : монографія / *Т. М. Десятов* / за ред. *Н. Г. Ничкало*. — К. : Видавництво “АртЕК”, 2005. — 472 с.
2. *Малярчук О. В.* Дистанційне навчання у системі вищої гуманітарної освіти Сполучених Штатів Америки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / *О. В. Малярчук*. — Житомир, 2010. — 20 с.
3. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / *С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик* та ін.; ред. *С. О. Сисоєвої*. — К. : ВІПОЛ, 2001. — 502 с.
4. Country report on the action plan of adult learning: Belgium. — 2011. — 22 p.
5. From Berlin to Bergen and beyond. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.bologna-bergen2005.no.
6. Higher Education in the Flemish Community of Belgium, the French Community of Belgium, Luxembourg and the Netherlands. — Expertisecentrum O&O monitoring van de Vlaamse Gemeenschap — the Flemish Ministry of Education and Training. — 2009, April. — 124 p.
7. Indicators on ICT in Primary and Secondary Education // European Commission, Directorate General Education and Culture, October, 2009. — 179 p.
8. *Murray A.* Does Vocational Training Matter for Young Adult in the Labor Market / *A. Murray, A. Starlind* // European Journal Vocational Training. — 2005. — № 34. — P. 16—27.
9. Structures of education, vocational training and adult education systems in Europe: Belgium French-speaking Community. — EURIDICE / CEDEFOP / ETF, 2003. — 40 p.
10. *Zgaga P.* Looking out: the Bologna Process in a Global Setting: on the “External Dimension” of the Bologna Process / *P. Zgaga* // Norwegian Ministry of Education and Research, 2006, December. — 242 p.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2013

Ю. Закаулова

Непрерывное обучение как инструмент развития профессиональной компетентности современного специалиста в Бельгии

В статье подано определение непрерывного обучения и обозначена его роль в системе профессионального образования Бельгии, проанализирована деятельность организаций и учебных заведений Фландрии и Валлонии, целью которых является обеспечение взрослого населения страны качественным образованием, необходимым для усовершенствования индивидуальной компетентности, обозначены три типа образования взрослых, а также определены основные функции непрерывного образования.

Ключевые слова: непрерывное обучение, система профессионального образования, образование взрослых, компетентность, Бельгия.

Yu. Zakaulova

**Ongoing Education as a Tool of Professional Competence
Development of a Modern Professional in Belgium**

The article suggests the definition of ongoing education and determines its role in the system of vocational education in Belgium. It also analyses the activity of social and educational institutions in Flanders and Walloon region that provide adult population of the country with high quality education necessary to perfect individual level of competence. The author highlights three types of adult education and identifies the basic functions of ongoing education.

Key words: ongoing education, the system of vocational education, adult education, competence, Belgium.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Л. О. Мільто